

Michał Parczewski

Wyniki badań wykopaliskowych w Bachórze w latach 1991—1992

Stanowisko 16 w Bachórze, gm. Dynów, woj. przemyskie, leży na terenie Pogórza Dynowskiego, około 35 km na zachód od Przemyśla, na lekko nachylonym ku południowi cyplu lewobrzeżnej nadzalewowej terasy Sanu (ryc. 1, 2). Badania wykopaliskowe prowadzone są tu od wielu lat (a ściślej — od r. 1972) z dwóch co najmniej powodów. Po pierwsze — miejsce to obfituje w niezwykle wartościowe zespoły zabytków z różnych okresów pradziejów i wczesnego średniowiecza (chodzi głównie o pozostałości kultury wczesnosłowiańskiej z V/VI—VII w.¹ oraz ze środkowych faz wczesnego średniowiecza, tzn. VII/VIII—IX w., a także unikatowe materiały celtyckie z II—I w. p.n.e.), po drugie — wszystkie te relikty ulegają intensywnemu niszczeniu wskutek bardzo głębokiej orki.

W sierpniu 1991 oraz sierpniu 1992 roku miał miejsce ósmy i dziewiąty sezon badań wykopaliskowych na osadzie wielokulturowej w Bachórze². Wykopy zlokalizowano w części NW stanowiska, poszerzając przestrzeń odsłoniętą w latach poprzednich. Rozkopano obszar 528,5 m² w obrębie odcinków LXXX—XCIXa, a także dokończono eksplorację rozpoczętych w roku 1990 odcinków LXXVI i LXXIX (37 m²). Tym samym przebadana dotychczas powierzchnia stanowiska obejmuje łącznie areal 2760 m² (ryc. 3).

Ujawniono 14 obiektów osadowych (nr nr 58—67, 69—72), które wyeksplorowano w całości, jedna jama zaś (nr 68) nie była badana, gdyż uchwycono jej mały fragment w narożniku wykopu. Rozpoczęte w roku 1990 badania dwóch obiektów (nr nr 56 i 57) zostały zakończone w sezonie następnym. Ponadto rozpoznano ślady 14 dołków słupowych.

Materiał ruchomy tworzy 2238 ułamków naczyń glinianych, 2 prześliki, 48 wyrobów kamiennych i krzemienianych, 3 przedmioty żelazne, 2 szpile brązowe, pociorek bursztynowy, „łyżwa” kościana, żużle żelazne, fragmenty kości zwierzęcych i gruzy polepy. Wydobyte zabytki należą do różnych epok prahistorycznych (ok. 80%) oraz wczesnego średniowiecza (pozostałe 20%).

Z epoką kamienia i epoką brązu należy łączyć 44 wyroby kamienne, w tym 17 krzemienianych (m.in. retuszowany zbrojnik trapezowaty ze środkowej lub raczej

młodszej epoki kamienia — ryc. 4:1) głównie z surowca naddniestrzańskiego, ale jeden z okazów wykonano z krzemienia gościeradowskiego, ponadto 13 wyrobów z tzw. margla „dynowskiego”, 11 z radiolarytu (w tym 3 rdzenie i 1 obłupień), 1 z limnokwarcytu, 1 ze skrzemionkowanego piaskowca (?) i 1 z czarnego rogowca menilitowego. Niektóre zabytki kamienne wystąpiły w obiektach grupy tarnobrzeskiej, choć niewykluczone, że na wtórnym złożu.

Znaleziono ułamek brzegu naczynia kultury sznurowej z eneolitu³ (ryc. 5:1).

Z dobą istnienia grupy tarnobrzeskiej (epoka brązu — wczesny okres epoki żelaza) wiąże się najpewniej osiem obiektów.

Trzy skupione blisko siebie jamy: 66 (działka LXXXIX), 70 (działka CCII/XCIII) i 72 (działka LXXXVIII) miały formę ściętego stożka (obiekty 66 i 72) lub walcowatą (obiekt 70). Na poziomie ujawnienia były kolistę o średnicach 130 (obiekt 66), 145 (obiekt 70) i 110 (obiekt 72) cm. Dna miały równe, sięgające do głębokości 65 (obiekt 70), 100 (obiekt 66) i 144 (obiekt 72) cm. W wypełniku każdej z nich znajdowało się po około 20 typowych ułamków ceramiki grupy tarnobrzeskiej z młodszej epoki brązu (ryc. 5:3,4).

Drugie podobne skupisko trzech jam (choć przynależność dwóch spośród nich do grupy tarnobrzeskiej nie jest całkiem pewna) odkryto w obrębie działki LXXXIX. Prawie kolisty (średnica około 100 cm) w rzucie poziomym obiekt 56 sięgał do głębokości około 90 cm, a z jego wypełnika pochodzi niewielka liczba ułamków naczyń. Bardzo słabo czytelny zarys obiektu 58 był zbliżony do kolistego o średnicy około 1 m. Siegał do około 90 cm głębokości. Wśród kilku ułamków naczyń przeważają zbliżone do tarnobrzeskich (?). Jama 57 miała niezbyt regularny, nieco wydłużony zarys.

Obiekt 71 (działka XCIX) tworzyło skupisko około 150 skorup, pochodzących w większości z grubościennych naczyń grupy tarnobrzeskiej z młodszej epoki brązu. Zabytki oraz towarzyszące im niewielkie zgrupowania kamieni występowały do głębokości 60 cm w podglebiu o barwie brunatnoszarej z licznymi żółtawymi wtrętami,

Рис. 1. Bachórz stan. 16, gm. Dynów, woj. przemyskie. Widok od strony SE na stanowisko (cypel w centrum zdjęcia)

Fot. autor

Abb. 1. Bachórz, Fundstelle 16, Gemeinde Dynów, Wojewodschaft Przemyśl. Aussicht von SE auf die Fundstelle (Landzunge im Bildzentrum)

Рис. 1. Бахуж стоянка 16, гмина Дынув, воеводство Пшемисль. Вид со стороны SE на стоянку (мыс в центре снимка)

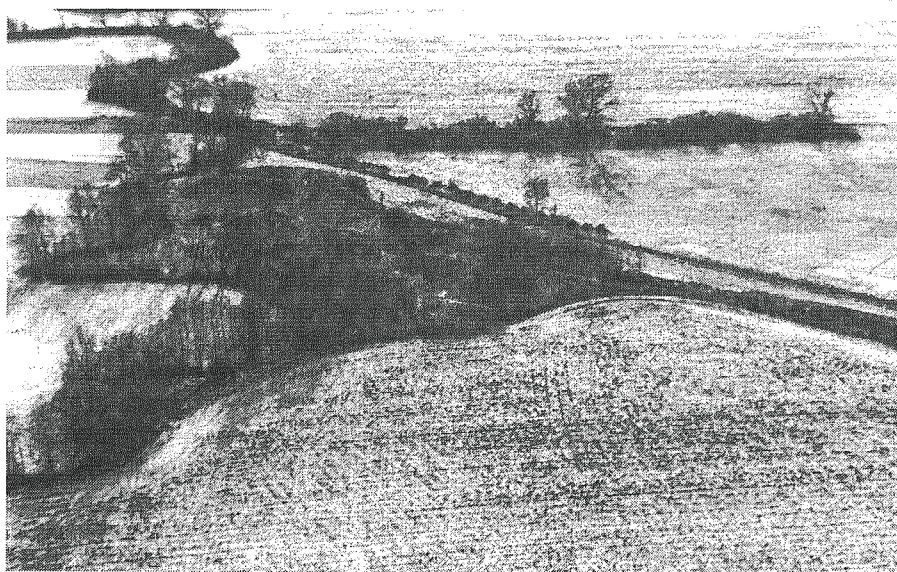

Рис. 2. Bachórz stan. 16. Widok od strony NNE na południową część stanowiska. Większa część terenu widocznego w centrum i po prawej dolnej stronie zdjęcia została już zbadana

Fot. autor

Abb. 2. Bachórz, Fundstelle 16, Aussicht von NNE auf den südlichen Teil der Fundstelle. Die meiste Teil des im Zentrum und in der rechten unteren Ecke des Bildes sichtbaren Gebiets ist schon untersucht worden

Рис. 2. Бахуж стоянка 16. Вид со стороны NNE на южную часть стоянки. Большая часть ареала, видимого в центре и справа в нижней стороне снимка была уже исследована

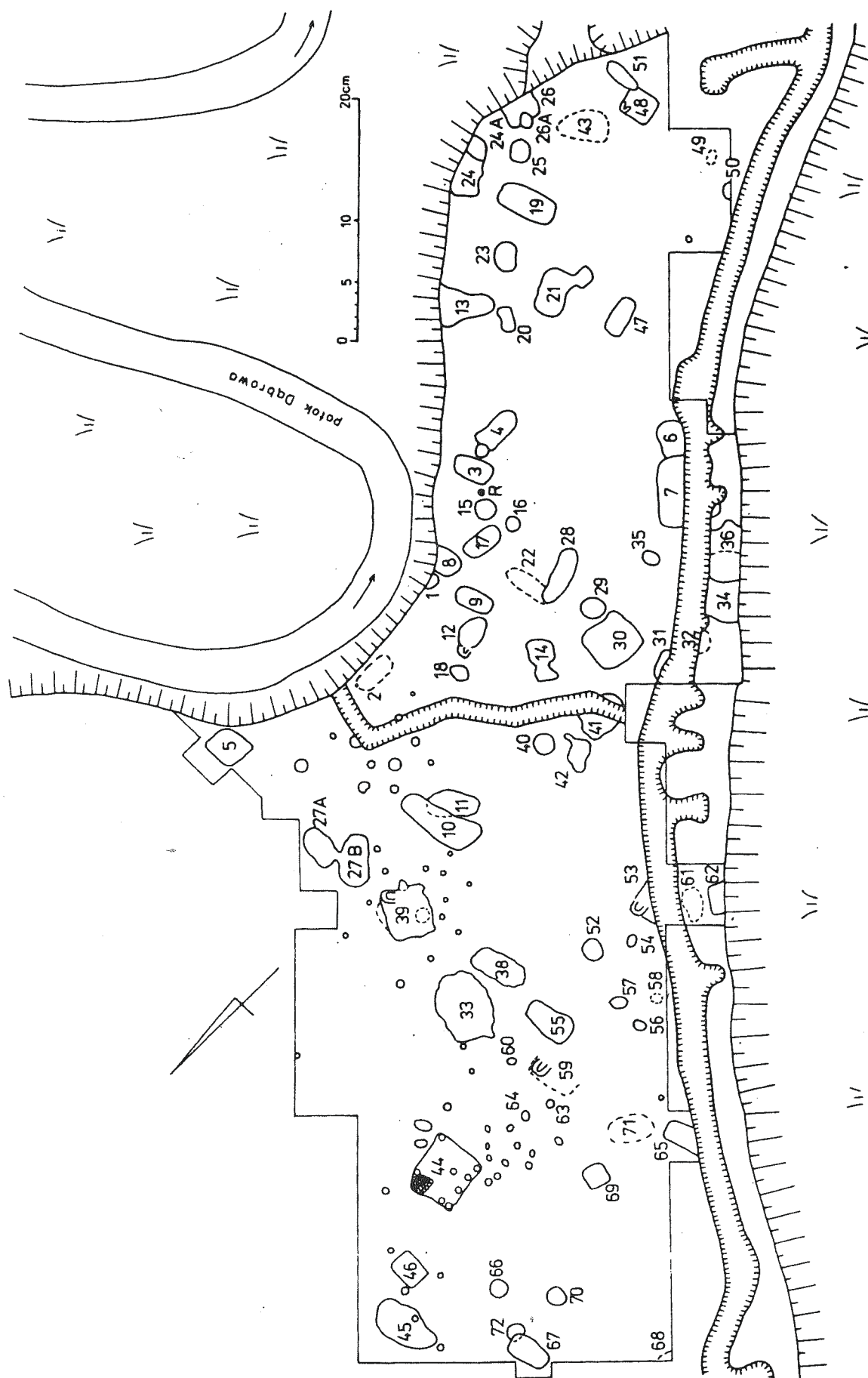
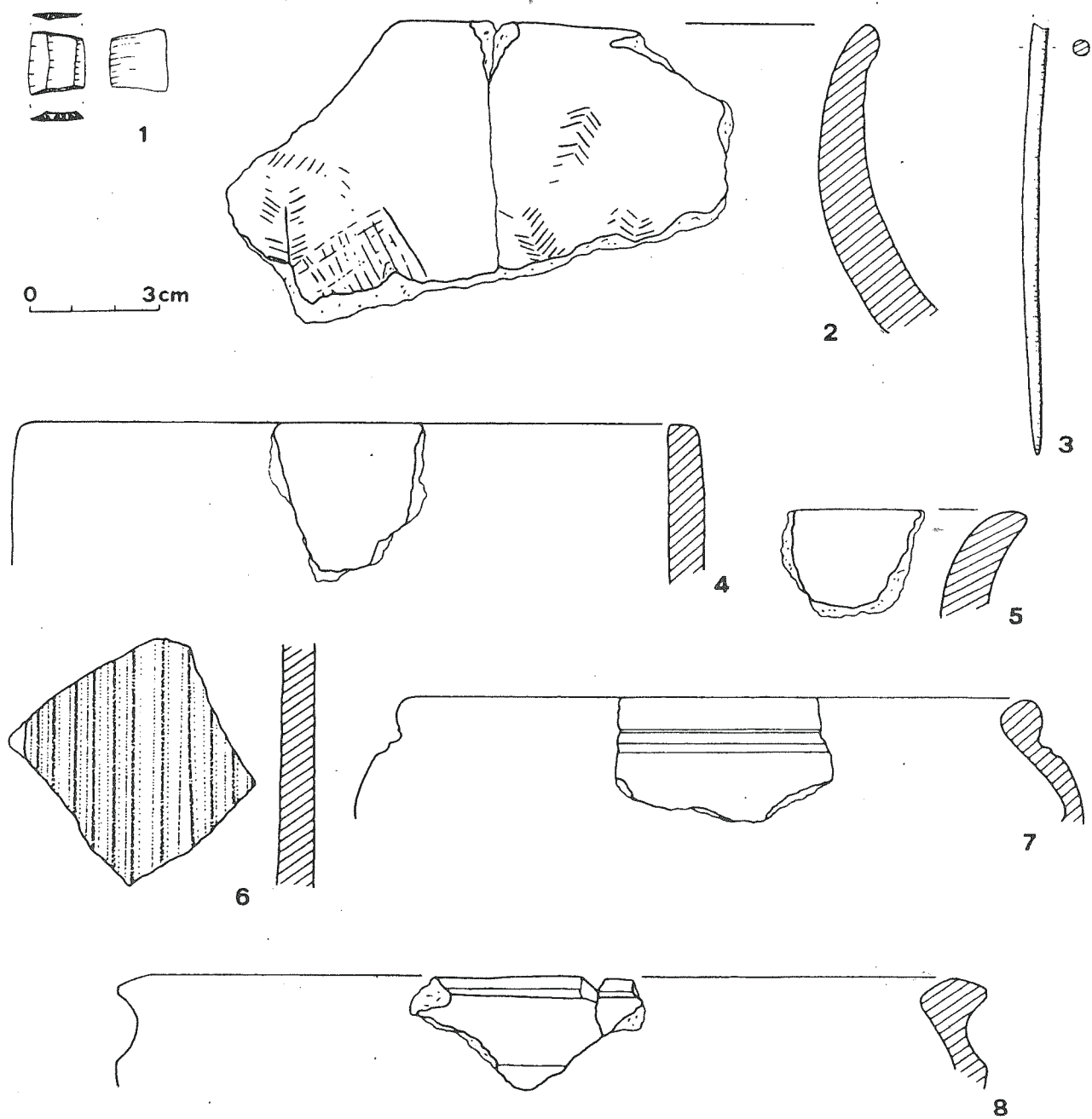

Рис. 3. Bachórz stan. 16. Plan stanowiska
 Abb. 3. Bachórz, Fundstelle 16. Plan der Fundstelle
 Рис. 3. Бахуж стоянка 16. План стоянки

Ryc. 4. Bachórz stan. 16. Zabytki prahistoryczne znalezione w obiekcie 62 (4—6) oraz odkryte poza obiektami (pozostałe).

1 — krzemień; 3 — brąz; 2, 4, 5, 8 — ceramika; 6, 7 — ceramika grafitowa

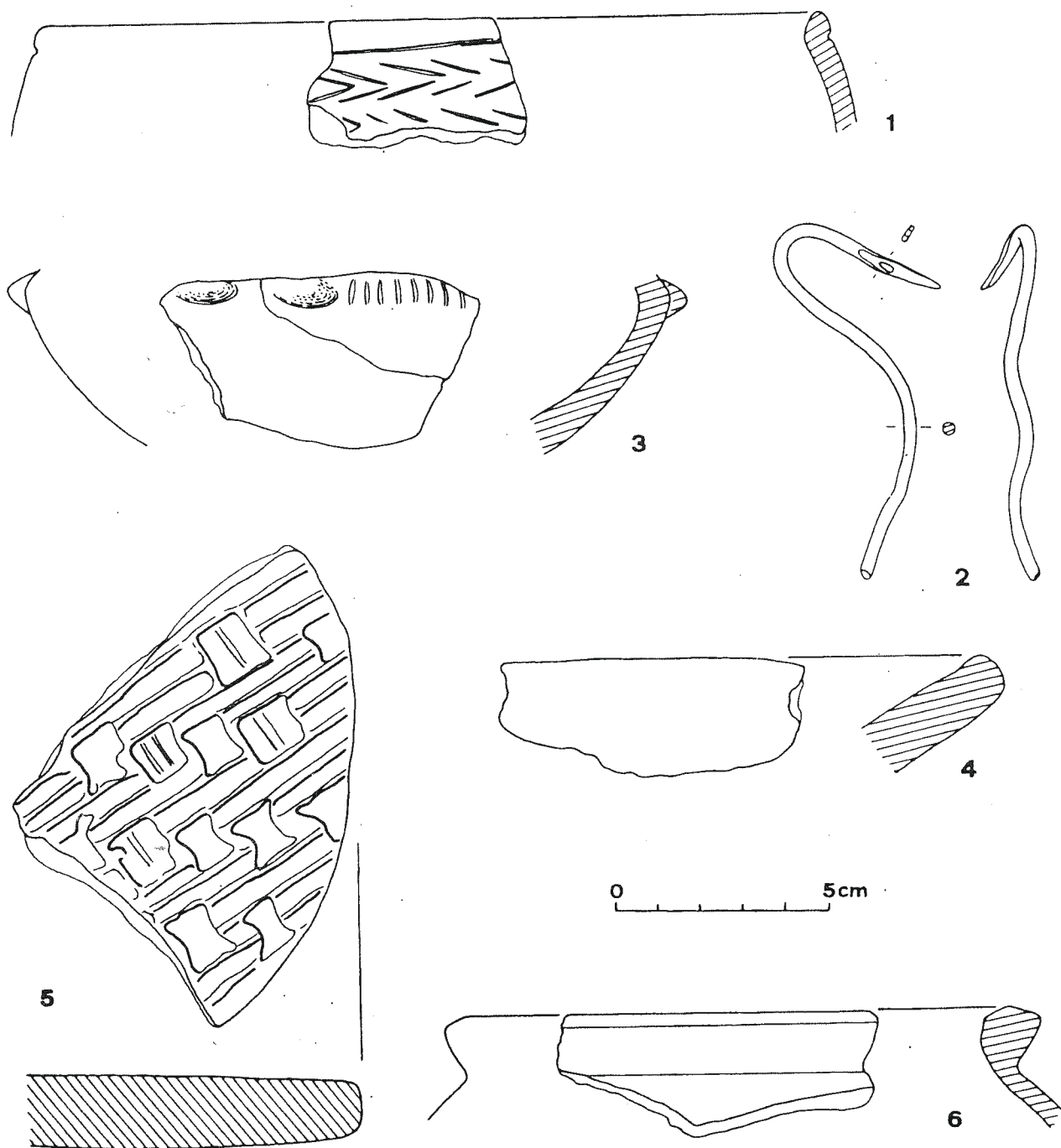
Rys. E. Pohorska-Kleja

Abb. 4. Bachórz, Fundstelle 16. Vorgeschichtliche Funde aus dem Objekt 62 (4—6) sowie außerhalb den Objekten gefunden (die übrigen)

1 — Feuerstein; 3 — Bronze; 2, 4, 5, 8 — Keramik; 6, 7 — Graphittongefäßscherben

Рис. 4. Бахуж стоянка 16. Праисторические памятники, найденные в объекте 62 (4—6) и открытые вне объектов (остальные).

1 — кремьнь; 3 — бронза; 2, 4, 5, 8 — керамика; 7 — графитная керамика

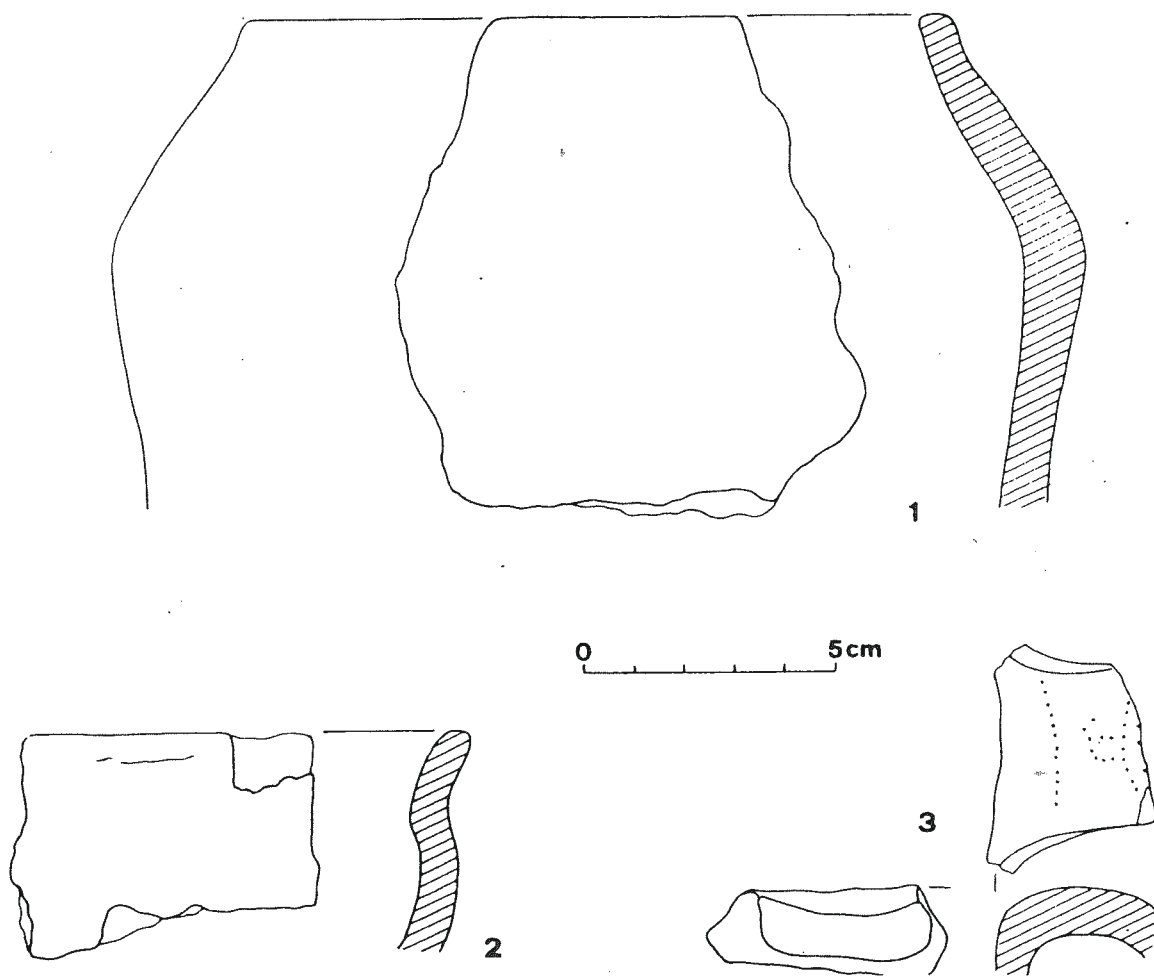

Ryc. 5. Bachórz stan. 16 Zabytki prahistoryczne znalezione w obiekcie 70 (4) i 72 (3) oraz odkryte poza obiektami (pozostałe)
2 — brąz; 1, 3—6 — ceramika

Abb. 5. Bachórz, Fundstelle 16. Vorgeschichtliche Funde aus dem Objekt 70 (4) und 72 (3) sowie außerhalb den Objekten gefunden (die übrigen)

2 — Bronze; 1, 3—6 — Keramik

Рис. 5. Бахуж стоянка 16. Праисторические памятники, найденные в объекте 70 (4) и 72 (3) и открытые вне объектов (остальные)
2 — бронза; 1, 3—6 — керамика

Ryc. 6. Bachórz stan. 16. Wybór ceramiki z obiektu 69
 Abb. 6. Bachórz, Fundstelle 16. Keramikauswahl aus dem Objekt 69
 Рис. 6. Бахуж стоянка 16. Избранная керамика из объекта 69

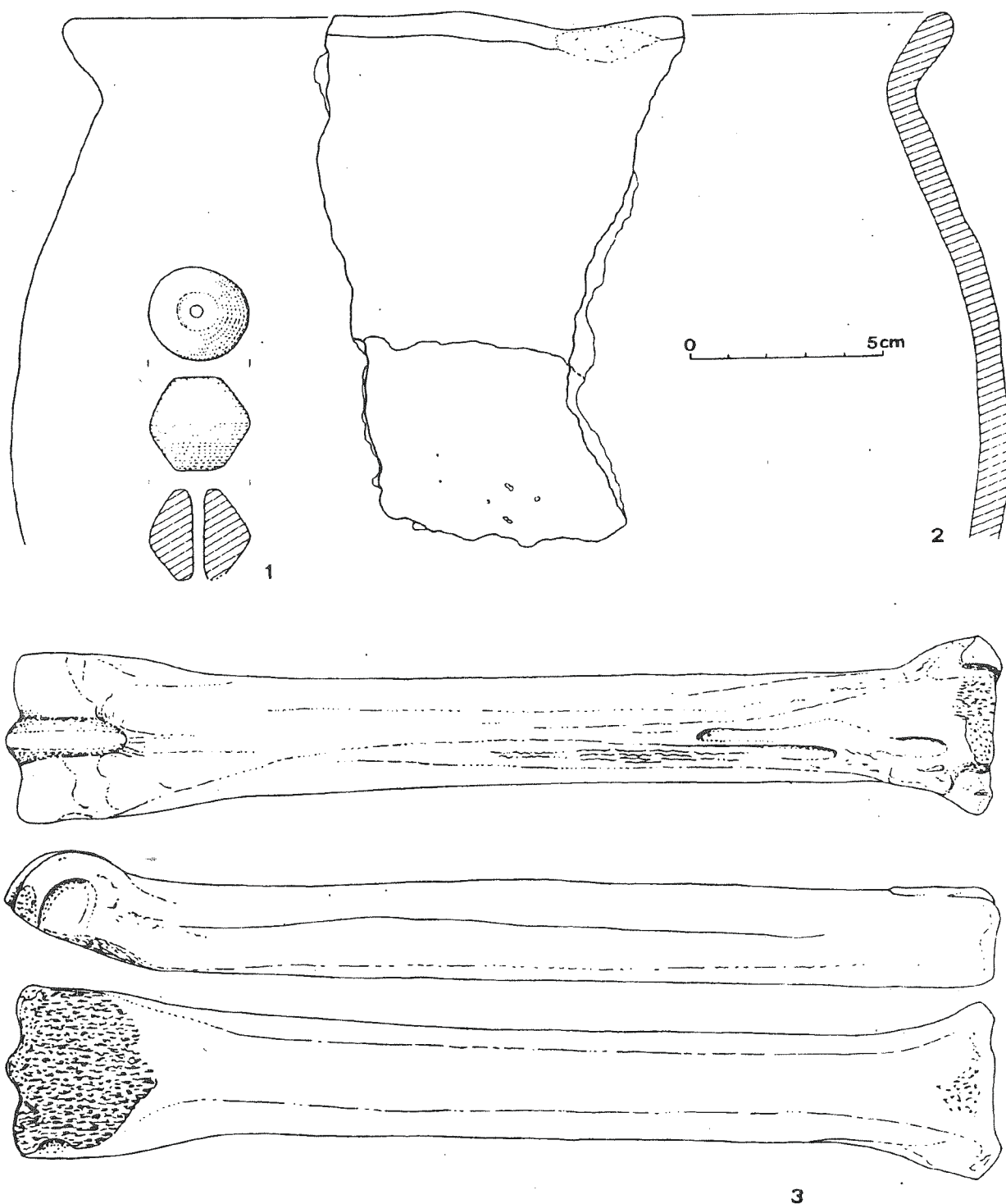
Rys. E. Pohorska-Kleja

przemieszanym przez drobne zwierzęta ziemne. Nie udało się wyróżnić zarysu ewentualnej jamy — ani w pionie, ani w poziomie.

Interesujący obiekt 69 (działki XCIV, XCV, XCVIII, XCIX) był w rzucie poziomym prostokątny o wymiarach 190 x 160 cm. Ścianki boczne miały układ pionowy, a równe dno zalegało na głębokości 65 cm. Poniżej głębokości 52—55 cm wzdłuż ścian pojawiły się grube płyty polepy oraz liczne średniej wielkości kamienie, przeważnie przepalone. Na dnie jamy stwierdzono mniej kamieni i polepy, niż przy obrzeżeniach. W wypełnisku znaleziono 132 ułamki naczyń prahistorycznych, w tym kilkadziesiąt należących najpewniej do grupy tarnobrzeskiej — choć nie jest wykluczony okres lateński lub rzymski (ryc. 6), a także kości zwierzęce. Kilka analogicznych „piecowisk” odkryto na cmentarzysku grupy tarnobrzeskiej w Bachórze (-Chodorówce) stan. 1, oddalonym około 1300 m na NW od stan. 16⁴. Jak sądzi prof. dr M. Gedl, zdają się one łączyć z okresem wpływów rzymskich.

Problematyczna jest również przynależność kulturowa obiektu 61 (działka LXXVI), naruszonego przez rów strzelecki od strony NE, a przez inny wkop nowożytny od SW. Jama miała nieregularny zarys i wymiary około 250 x 200 cm, a niezbyt równe dno dochodziło do głębokości 95 cm (w części S nawet 102 cm). Materiał (87 ułamków naczyń prahistorycznych, głównie grupy tarnobrzeskiej) zbierano w odrębnie trzech bardzo słabo wyróżniających się członów jamy.

Znakomita większość znalezionych poza obiektami ułamków ceramiki prahistorycznej o ustalonej identyfikacji kulturowej łączy się z grupą tarnobrzeską, m.in. liczne okazy z czarną domieszką mineralną. Do szczególnie interesujących trzeba zaliczyć górną część naczynia z fragmentarycznie zachowanym nietypowym ornamentem w postaci różnie usytuowanych motywów jodełkowych i kratki — wszystko to naniesione bardzo delikatną kreską (rys. 4:2). Znaleziono też duży fragment płacka glinianego z odcisniętą na dolnej stronie grubo plecioną matą (ryc. 5:5).

Ryc. 7. Bachórz stan. 16. Zabytki z okresu wpływów rzymskich zebrane w obiekcie 60 (1, 2) oraz „łyżwa” o nieustalonej przynależności kulturowej, znaleziona w obiekcie 63 (3)

1, 2 — ceramika; 3 — kość

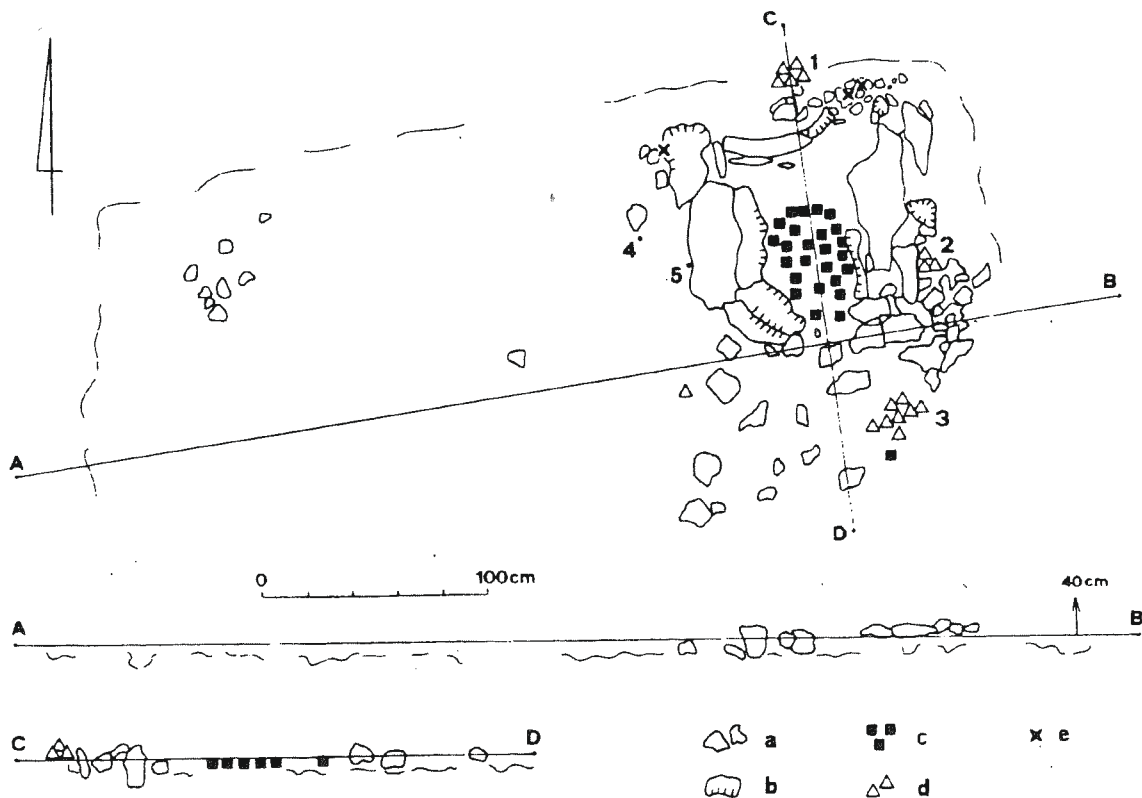
Rys. E. Pohorska-Kleja

Abb. 7. Bachórz, Fundstelle 16. Funde aus der römischen Kaiserzeit im Objekt 60 gesammelt (1, 2) und „Schlitten” unbestimmter Herkunft, im Objekt 63 gefunden (3)

1, 2 — Keramik; 3 — Knochen

Рис. 7. Бахуж стоянка 16, Памятники периода римских влияний, собранные в объекте 60 (1,2) и „конёк” неопределённой культурной принадлежности, найденный в объекте 63 (3)

1, 2 — керамика; 3 — кость

Ryc. 8. Bachórz stan. 16. Plan i przekroje pionowe obiektu 59. a — kamienie, b — kamienie ze śladami ognia, c — polepa, d — ułamki naczyń, e — kości zwierzęce; 1 — naczynie 1; 2 — naczynie 2; 3 — naczynie 3; 4 — pręcik żelazny; 5 — fragment paciorka bursztynowego

Abb. 8. Bachórz, Fundstelle 16. Plan und Grundriß des Objekts 59. a — Steine, b — Steine mit Feuerspuren, c — Lehmewurf, d — Gefäßfragmente, e — Tierknochen; 1 — Gefäß 1, 2 — Gefäß 2; 3 — Gefäß 3; 4 — Eisenstäbchen; 5 — Bernsteinperlefragment

Рис. 8. Бахуж стоянка 16. План и вертикальное сечение объекта 59.

a — камни, b — камни со следами огня, c — обожженная обмазка, d — обломки посуды, e — кости зверей, 1 — сосуд 1; 2 — сосуд 2; 3 — сосуд 3; 4 — железный прут; 5 — фрагмент янтарной бусины

Najpewniej z epoką brązu wiążą się dwie szpile brązowe: igłowata (ryc. 5:2) oraz trzonek innego okazu, pozbawiony główki (ryc. 4:3).

Wzrosła liczba ujawnionych w Bachórze materiałów, które należą do celtyckiego kręgu kulturowego. Usytuowany bezpośrednio na krawędzi terasy nadzalewowej obiekt (?) 62 (działka LXXVI) o słabo czytelnym zarysie miał w rzucie poziomym kształt zbliżony do nieregularnego trapezu, wciętego we wspomnianą skarpe. Uchwyczone wymiary wynoszą: szerokość (wzdłuż krawędzi terasy) — około 240 cm, długość — około 140—180 cm. Stwierdzono, że zaciemnienie o stromym dnie, nachylonym mniej więcej w tym samym kierunku, co zbocze terasy, sięgało do głębokości 170 cm. Niewykluczone, że mamy do czynienia z naturalnym zagłębieniem („rynna”), które wypełniło się próchnicą i treścią kulturową. Znalezione tu 23 ułamki naczyń prahistorycznych (ryc. 4:4—6), w tym część brzusca tzw. „Kammstrichkeramik” z dużą domieszką grafitu (ryc. 4:6).

Pewien odsetek ceramiki ma niewątpliwie charakter lateński. Oprócz jednego domniemanego obiektu z tego

okresu (obiekt 62) natrafiono na kolejne 7 fragmentów naczyń grafitowych, w tym brzeg (ryc. 4:7), kilka skorup pochodzących z celtyckich naczyń toczonych oraz charakterystycznie facetowane brzegi innych okazów (ryc. 4:8; 5:6). Istnienie enklawy osadnictwa celtyckiego w dorzeczu górnego i środkowego Sanu zostało ostatnio uznane za udokumentowany fakt historyczny⁵.

Z okresem wpływów rzymskich łączy się niewielka jama 60 (działka LXXXIII) o średnicy 53 cm, pionowych ściankach i płaskim dnie, zalegającym na głębokości 70 cm. Znalezione w niej duży fragment naczynia ręcznie lepionego oraz przęślik dwustożkowaty (ryc. 7:1, 2).

Trzy jamy, które zawierały niewielką ilość materiału prahistorycznego (nr nr 57, 63 i 64), trudno jednoznacznie przypisać określonej epoce dziejów. Nieregularnego kształtu obiekt 57 (działka LXXIX) sąsiadował z jamami 56 i 58, które najpewniej należą do grupy tarnobrzesckiej. Blisko siebie położone niewielkie jamy 63 (działka LXXXIV) i 64 (działka LXXXIII, XCI) miały formę cylindryczną (średnica obiektu 63 wynosiła około 70 cm, obiektu 64—55 cm), o dnie sięgającym do głębokości

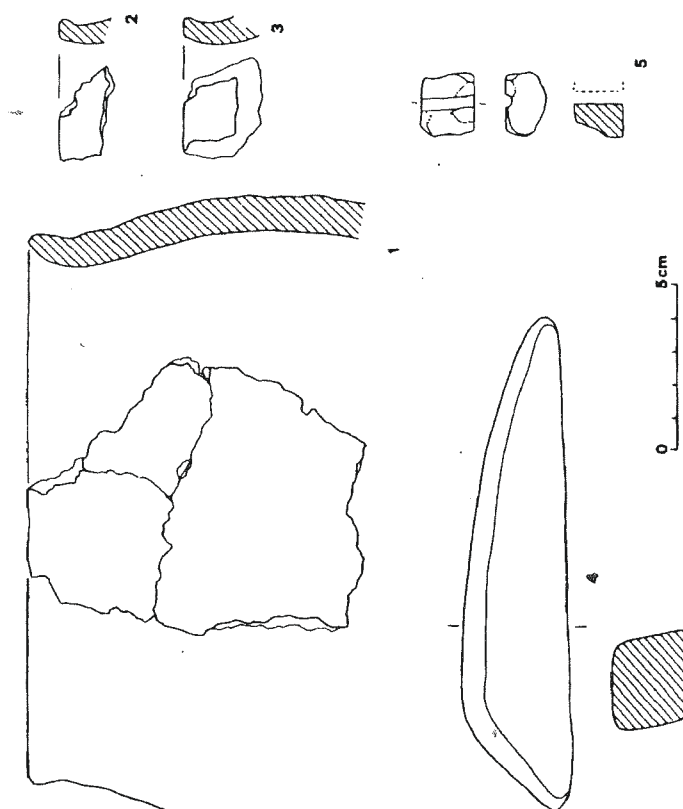

Рис. 9. Bachórz stan. 16. Zabytki z obiektu 59
 1—3 — ceramika, 4 — gładzik z piaskowca, 5 — fragment paciorka bursztynowego
 Рис. автор
 Abb. 9. Bachórz, Fundstelle 16. Funde aus dem Objekt 59 1—3 — Keramik, 4 — Sandsteinglättler, 5 — Bernsteinperlefragment
 Рис. 9. Бахуж стоянка 16. Памятники из объекта 59
 1—3 — керамика, 4 — оселок из песчаника, 5 — фрагмент янтарной бусины

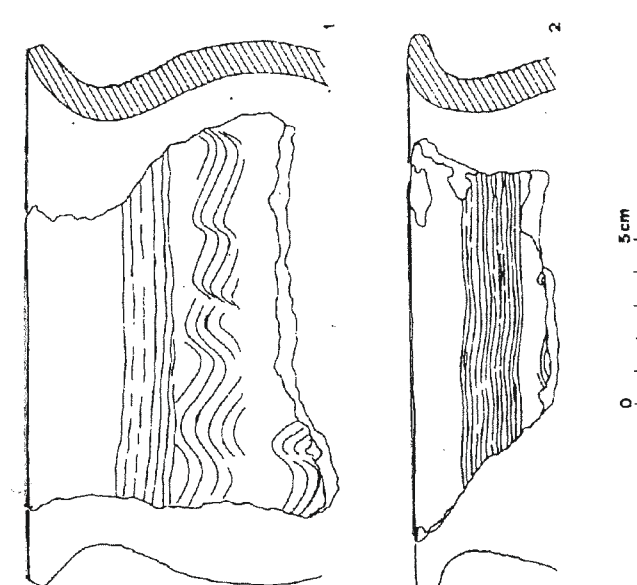

Рис. 10. Bachórz stan. 16. Wybór ceramiki z obiektu 65
 2 — ceramika tzw. „biała”
 Рис. автор
 Abb. 10. Bachórz, Fundstelle 16. Keramikauswahl aus dem Objekt 65
 2 — sog. „weiße” Keramik
 Рис. 10. Бахуж стоянка 16. Избранная керамика из объекта 65
 2 — так называемая „белая” керамика

65 cm. W górnych partiach obydwu jam tkwiły liczne płaskie przepalone kamienie piaszczyste, przeważnie usytuowane pionowo i ukośnie. W dolnej części obiektu 63 natrafiono na leżącą poziomo „łyżwę” kościaną (ryc. 7:3).

Ujawniono skupisko dołków słupowych (najwięcej w obrębie działki XCI), które wiążą się z prahistoryczną działalnością budowlaną w epoce brązu (najwięcej zidentyfikowanych ułamków naczyń pochodzi z tego okresu) lub później. Nie udało się jednak odtworzyć zarysu ewentualnych budowli słupowych.

Wyjątkowo ważne rezultaty przyniosły w okresie sprawozdawczym badania nad najstarszą fazą wczesnego średniowiecza⁶. Odkryto relikty kolejnej — siódmej już na stanowisku 16 — chaty półziemiankowej z V/VI — pierwszej połowy VII w. Z domostwa (obiekt 59 — działki LXXXIII, LXXXIV) zachowała się jedynie destrukcja pieca kamiennego wraz ze śladowo uchwytym ciemniejszym zarysem wypełniska północnego fragmentu jamy mieszkalnej (ryc. 8). Szerokość półziemianki wynosiła około 4 m. Już na głębokości 30—35 cm natrafiono na strop skupiska kamieni, które w górnej partii było silnie rozwleczone przez orkę. W trakcie eksploracji ustalono, że stosunkowo dobrze przetrwał jednak pierwotny układ ścian bocznych pieca, złożony z większych bloków piaszczystych, wydobytych zapewne w korycie Sanu. Kamienie wchodzące w skład obstawy pieca zalegały na głębokości 35—50 cm, część z nich wykazywała ślady ognia. Oś urządzenia grzewczego zorientowana była w kierunku N-S, z lekkim odchyleniem ku W. Wylot znajdował się od strony S. Komora paleniskowa miała wymiary około 80 x 40 cm (o ile nie nastąpiły tu jakieś, zapewne niewielkie, przemieszczenia ścian bocznych). Bliżej wylotu stwierdzono pozostałości paleniska w postaci płata polepy, a właściwie przepalonego piaszczystego podłoża.

W rejonie destrukcji pieca znaleziono 68 ułamków ceramiki wczesnosłowiańskiej, w tym trzy skupiska skorup pochodzące z rozgniecionych naczyń, a ponadto mały pręcik żelazny, połówkę paciorka bursztynowego, gładzik z piaszczystego oraz kości zwierzęce (ryc. 8). Zebrano zaledwie trzy fragmenty brzegów naczyń (ryc. 9:1—3). Ceramika jest wyłącznie ręcznie lepiona, z dużą domieszką szamotu. Jeden z brzegów (ryc. 9:2) należy do odmiany Be wg autora, cechującej się archaiczną metryką w ramach fazy wczesnosłowiańskiej, pozostałe okazy (odmiany Ce i Fd) przy obecnym stanie badań zdają się nie posiadać walorów diagnostycznych⁷.

Znalezisko cylindrycznego paciorka bursztynowego, który ma chyba charakter odpadu produkcyjnego (z przewierconym otworem, ale z bardzo waznymi śladami ręcznej obróbki — ryc. 9:5) jest zupełnie odosobnione w środowisku wczesnosłowiańskim. Nieodparte skojarzenia muszą natomiast łączyć ten zabytek ze znaną serią znalezisk ze Świlczy koło Rzeszowa, położonej około 40 km w linii prostej od Bachórze. Odkryto tam prawie 400 półfabrykatów paciorków bursztynowych (w tym całkiem analogiczne do bachórskiego), odpady i bryłę surowca⁸. Wyjątkowo precyzyjnie datowany moment zniszczenia i porzucenia osady kultury przeworskiej w Świlczy, wraz

z działającą w jej obrębie pracownią bursztyniarską, miał miejsce w pierwszej połowie V w.⁹

Teoretycznie tylko formułowana dotąd teza o możliwości napływu Słowian na ziemie wschodniej Polski już w połowie V w. uzyskuje w ten sposób bardziej konkretną podbudowę. Dysponujemy zatem pierwszym ewidentnym dowodem na zetknięcie się przybyszów z dawniejszą ludnością, co dotychczas potwierdzał tylko fakt przetrwania stosunkowo licznych hydronimów przedślowiańskich — w tym nazwa Sanu¹⁰.

Natrafiono na kolejne trzy obiekty z doby plemiennnej (VII/VIII—IX w.), z czego jeden (obiekt 68 w działce XCVI) nie był rozkopywany, gdyż jego większa część znajdowała się poza wykopem. Dwa pozostałe obiekty należą do tzw. jam „wannowatych”, które stanowią najliczniejszą grupę domostw mieszkalnych z okresu plemiennego w badanej osadzie; ogółem odkryto ich blisko 20 (ryc. 3).

Obiekty 65 (działki XCIX, XCIXa) oraz 67 (działki LXXXVIII, LXXXVIIIa, XCII), wydłużone w kierunku NEE-SWW, miały zarys zbliżony do prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami i wymiary 320 x 160—180 cm (obiekt 67) oraz 350 (długość uchwyciła częściowo, gdyż jama w części SW została zniszczona przez okop strzelecki podczas II wojny światowej) x 170 cm (obiekt 65). Nieckowate w przekrojach poprzecznych dno przebiegało na głębokości 78 cm (obiekt 65) oraz 90 cm (obiekt 67). Wypełniska obydwu obiektów były intensywnie czarne, z licznymi przepalonymi kamieniami. Oprócz dość licznych ułamków ceramiki prahistorycznej, które zalegały tu na wtórnym złożu, zebrano sporo fragmentów naczyń z VI/VIII—IX/X.: 165 ułamków w obiekcie 65 i 73 obiekcie 67. Znaleziona ceramika wczesnośredniowieczna (ryc. 10) charakteryzuje się przeważnie prostymi krawędziami i absolutną dominacją ornamentyki grzebykowej. Większość naczyń była częściowo obtaczana. Wyróżnia się grupa ułamków ceramiki tzw. „białej” — z delikatniejszej masy garncarskiej, starannie obrobiona i o bogatszym wystroju.

Badania w latach 1991—1992 wniosły nowe elementy do rekonstrukcji rozplanowania osad prahistorycznych i wczesnośredniowiecznych na stanowisku 16 (ryc. 3). Celem autora jest możliwie pełne rozpoznanie problematyki tutejszego osadnictwa słowiańskiego w V/VI—X w.

Przypisy

¹ Zob. M. Parczewski, *Początki kultury wczesnosłowiańskiej w Polsce. Krytyka i datowanie źródeł archeologicznych*, Wrocław 1988; tenże *Najstarsza faza kultury wczesnosłowiańskiej w Polsce*, Kraków 1988; tenże, *Origines of Early Slav Culture in Poland*, *Antiquity* 65, Cambridge 1991, s. 676—683.

² Badania wcześniejsze odbywały się w latach 1972—1976 oraz 1989—1990, por. M. Parczewski, *Prace wykopaliskowe na stanowisku 16 w Bachórze, woj. Przemyśl w roku 1976 oraz omówienie najważniejszych wyników dotychczasowych badań*, „MSROA za lata 1976—1979”, Rzeszów 1984, s. 214—218; tenże, *Bachórz, province of Przemyśl, community of Dynów, site 16*, *Recherches archeologiques de 1989*, Kraków 1990,

s. 42—49; tenże, *Bachórz, Gem. Dynów, Wojw. Przemyśl, Fdst. 16*, Recherches archeologiques de 1990, Kraków 1992, s. 53—58. W latach 1991—1992 w badaniach wzięli udział studenci IV i V roku archeologii UJ: Wojciech Błasiak, Bartłomiej Cetera, Ewa i Janusz Cieślukowie, Anna Gubernat, Maciej Karwowski, Bożena Knapik, Elżbieta Koral, Karol Kruk, Jerzy Kurczab, Paweł Madej, Andrzej Marć, Izabela Mianowska, Wojciech Miklasinski, Jerzy Roś, Iwona i Zbigniew Rybcowie, Katarzyna Sowa, Paweł Szybist, Beata Wicher oraz Albert Zastawny, a także Marcin Ostrowski i studenci historii WSP w Rzeszowie.

³ Według uprzejmie udzielonej opinii prof. dr. J. Machnika.

⁴ M. Gedl, *Badania nad zespołem osadniczym grupy tarnobrzkiej w Bachórze-Chodorówce, pow. Brzozów, w latach 1970—1972*, „MSROA za lata 1970—1972”, Rzeszów 1975, s. 55.

⁵ Z. Woźniak, *Zur Chronologie der keltischen Siedlungsmaterialien aus Schlesien und Kleinpolen* (w:) Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter, Kraków 1992, s. 16, ryc. 1.

⁶ W dorzeczu Sanu znane były do tej pory tylko dwie osady z tego okresu: Bachórz stan. 16 i Maćkówka stan. 2 (zob. M. Parczewski, *Początki...*, s. 133—134, 170—172, tabl. VII—XV). Ostatnio wprowadzono do obiegu naukowego dane o kolejnym osiedlu wczesnosłowiańskim (J. Podgórska - Czopek, *Materiały z wczesnosłowiańskiej osady w Grodzisku*

Dolnym, stan. 3, woj. Rzeszów, *Archaeoslavica* 1, Kraków 1991, s. 9—60) oraz o paru dalszych znaleziskach (M. Parczewski, *Neue frühslawische Funde in Polen* (w:) Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter, Kraków 1992, s. 285, Abb. 1).

⁷ M. Parczewski, *Początki...*, s. 61—65.

⁸ A. Gruszczyńska, *Osada z wczesnego okresu wędrówek ludów w Świlczy, woj. Rzeszów*, „MSROA za lata 1976—1979”, Rzeszów 1984, s. 103—129; P. Wielowiejski, *Pracownie obróbki bursztynu z okresu wpływów rzymskich na obszarze kultury przeworskiej*, „KHKM”, XXXIX, Nr 3, Warszawa 1991, s. 319, 332—339.

⁹ A. Gruszczyńska, op. cit., s. 126; K. Godłowski, *Przemiany kulturowe i osadnicze w południowej i środkowej Polsce w młodszym okresie przedrzymskim i w okresie rzymskim*, Wrocław 1985, s. 117—118.

¹⁰ M. Parczewski, *Początki kształtowania się polsko-ruskiej rubieży etnicznej w Karpatach*, Kraków 1991, s. 28, tam dalsza literatura. Pomijamy tu wystąpienie pojedynczych ułamków „obcej” ceramiki rzemieślniczej w obiektach nr nr 39, 48 i 53 w Bachórze, które to zjawisko nie musi być jednak jednoznacznie interpretowane (wspomniana ceramika może np. stanowić import z basenu dolnego lub środkowego Dunaju).

Michał Parczewski

Ergebnisse der Ausgrabungsarbeiten in Bachórz aus den Jahren 1991—1992

Zusammenfassung

Die Mehrkultursiedlung in Bachórz, Fundstelle 16 (Gemeinde Dynów, Wojewodschaft Przemyśl) liegt im Karpatenvorland (Pogórze Karpackie), auf der Landzunge einer Überschwemmungsterasse vom San (Abb. 1, 2) ungefähr 35 km westlich von Przemyśl entfernt. Dieser Ort ist reich an besonders wertvolle Fundkomplexe der frühslawischen Kultur aus dem 5./6.—7. Jh.¹, wie auch aus den mittleren Phasen des Frühmittelalters (7./8.—9. Jh.), es enthält außerdem einzigartige keltische Materialien aus dem 2.—1. Jh. v.u.Z.

In den Jahren 1991—1992 gab es die achte und die neunte Saison der Ausgrabungsarbeiten.² Es wurden 528,5m² exploriert, wobei das bis heute untersuchte Gebiet 2760 m² umfaßt (Abb. 3). In der besprochenen Zeit wurden Funde aus der Steinzeit und der Frühbronzezeit, aus der Bronzezeit und der Früheisenzeit, aus der Latènezeit (u. a. keltische Keramik — Abb. 4:6, 7)³, aus der römischen Kaiserzeit, sowie aus den frühen und mittleren Phasen des Frühmittelalters entdeckt. Es wurden 14 Besiedlungsobjekte freigelegt (Nr. Nr. 58—67, 69—72),

welche völlig untersucht wurden. Außerdem wurden 14 Pfostenlöcher festgestellt.

Vom besonderen Belang sind die Forschungsergebnisse im Bereich der fruhslawischen Kultur^{1,6}. Es wurden Relikte eines weiteren — des 7. schon — auf der Fundstelle 16 — Grubenhauses aus dem 5./6. — der ersten Hälfte des 7. Jhs. freigelegt. Von der Behausung (Objekt Nr. 59) blieb nur Destruktion eines Steinofens samt Spuren einer Wohngrube (Abb. 8). Hier trat archaische slawische Keramik auf (Abb. 9:1—3). Ein Halbfabrikatfragment einen Bernsteinperle (Abb. 9:5) hat seine nächsten Analogien in den Funden aus der bekannten Siedlung (und Bernsteinwerkstatt) der Przeworsk-Kultur in Świlcza in der Nähe von Rzeszów⁸, welche plötzlich in der ersten Hälfte des 5. Jhs. zerstört worden ist⁹. Auf diese Art und Weise gewann man den ersten evidenten archäologischen Beweis dafür, daß es zur Begegnung der Autochtonen mit den Slawen kam, welche in die Gebiete Südostpolens seit der Hälfte des 5. Jhs. strömten.¹⁰

Михал Парчевский

Результаты археологических раскопок в с. Бахуже в 1991—1992 гг.

Многокультурное поселение в Бахуже смоянка № 16 (гмина Дынув, воеводство Пшемьсль) расположено на Карпатском предгорье, на мысу надпойменной трассы р. Сан (рис. 1, 2), ок. 35 км к западу от г. Пшемьсль. Это место изобилует чрезвычайно ценными комплексами памятников раннеславянской культуры V/VI—VII в.¹, а также средней фазы раннего средневековья (VII/VIII—IX в.) и содержит уникальные кельтские материалы II—I вв. до н.э.

В 1991—1992 гг. проводились восьмой и девятый сезоны раскопок². Исследовались 528,5 м², а весь раскопанный до сих пор ареал охватывает 2760 м² (рис. 3). В периоде, которого касается нынешний отчёт, были найдены памятники каменного века и ранней эпохи бронзы, эпохи бронзы и ранней эпохи железа, латенского периода (между прочим кельтская керамика — рис. 4:6, 7),⁵ периода римских влияний, а также ранних и средних фаз раннего средневековья. Было обнаружено 14 поселенческих объектов (№№ 58—67,

69—72), которые исследовались полностью. Распознались, кроме того, следы 14 столбовых ямок.

Особенно значительными являются результаты исследований в области раннеславянской культуры^{1,6}. Были обнаружены остатки очередной — уже седьмой в этом месте — полуземлянки V/VI — первой половины VII в. От неё (объект № 59) сохранились лишь развалины каменной печи вместе со следами жилой ямы (рис. 8). Здесь открылась архаическая славянская керамика (пис. 9: 1—3). Фрагмент заготовки цилиндрической янтарной бусины (рис. 9:5) имеет ближайшие аналогии в памятниках известного поселения и янтарной мастерской пшеворской культуры в с. Свильча ок. г. Жешу⁸, которое были насильно разрушены в первой половине V в.⁹ Мы получили, таким образом, первое явное археологическое доказательство столкновения местного населения со славянами, поступающими на территорию восточной Польши примерно с половины V в.¹⁰